

VỀ CÁC QUAN HỆ THẨM MỸ TRONG SỰ PHÁT TRIỂN XÃ HỘI

VŨ TRỌNG DUNG^(*)

I. Bản chất của hoạt động thẩm mỹ và các quan hệ thẩm mỹ

Với cơ chế kế thừa sinh học và xã hội, con người có nhiều hoạt động và các quan hệ khác nhau (như nhận thức, ý chí và tình cảm), trong đó có hoạt động thẩm mỹ và quan hệ thẩm mỹ. Hoạt động thẩm mỹ tuy có liên hệ với hoạt động vật lý, sinh học, nhận thức, ý chí, nhưng đặc trưng chủ yếu là mọi hoạt động đều được chi phối từ hoạt động tình cảm. Vì thế, người ta nói quan hệ thẩm mỹ là quan hệ tình cảm, quan hệ cảm tính. Không có hoạt động tình cảm thì không thể có quan hệ thẩm mỹ của con người đối với thế giới - quan hệ của quá trình con người đối tượng hóa các năng lực của thế giới cá nhân thông qua những tình cảm và chủ thể hóa thế giới khách quan bằng tình cảm, tạo ra một đối tượng thẩm mỹ mới từ tình cảm.

Hoạt động của tình cảm bắt đầu từ tri giác, hình thành các biểu tượng và ổn định trong các phán đoán của con người về cuộc sống. Hoạt động tình cảm là cơ sở của các hoạt động thẩm mỹ, nó gắn với sở thích và khát vọng, hoài bão của con người. Do hoạt động tình cảm thường có tính chất ý thức, nên hoạt

động thẩm mỹ tuy về cơ bản liên quan tới hoạt động tình cảm nhưng nó vẫn gắn với lý trí. Tuy nhiên, lý trí trong quan hệ thẩm mỹ không bao giờ tách khỏi tình cảm.

Tình cảm và tình cảm thẩm mỹ là không đồng nhất. Nhu cầu thẩm mỹ khác với các nhu cầu về tình cảm khác ở yếu tố khoái cảm mang nội dung hưởng thụ và thưởng ngoạn. Nhu cầu ngoài thẩm mỹ luôn hướng đến chiếm lĩnh đối tượng, thủ tiêu đối tượng, còn nhu cầu thẩm mỹ thì hướng tới sự miêu tả, sự cổ vũ, sự thưởng ngoạn và sự đánh giá.

Bản chất của hoạt động thẩm mỹ cũng như của các quan hệ thẩm mỹ là luôn luôn tồn tại dưới dạng hình ảnh. Nếu thiếu tính đa dạng của hình ảnh thì dù hoạt động có nhiều xúc cảm như thế nào nó vẫn không nằm trong quan hệ thẩm mỹ. Niềm hưng phấn của con người có thể nảy sinh trong quá trình con người hăng hái phục vụ xã hội, nỗ lực học tập văn hóa, say mê phát minh khoa học, phấn đấu hoàn thành kế hoạch. Nếu những hoạt động này gắn với những hình ảnh sinh động của cuộc

---

^(*) PGS., TS., Giảng viên cao cấp, Học viện Chính trị – Hành chính khu vực I.

sống thì nó sẽ nằm trong quan hệ thẩm mỹ của con người với cuộc sống. Ngược lại, các hứng thú ấy gắn với các khái niệm nhận thức hay biểu tượng tâm linh thì nó vẫn chưa mang ý nghĩa hoạt động thẩm mỹ.

Hoạt động thẩm mỹ là các hoạt động miêu tả với tính thẩm mỹ được thể hiện khi miêu tả cuộc sống. Tình cảm thẩm mỹ khám phá ra những chân trời mới của đối tượng, những cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng của các hiện tượng cuộc sống. Hiệu quả miêu tả được bộc lộ, được trình bày dưới dạng cuộc sống mà quá trình miêu tả đề xuất, phát hiện. Nó vừa chứng tỏ năng lực thẩm mỹ của chủ thể trong miêu tả, vừa trình bày được sức sống mới của hiện tượng được miêu tả, vừa thể hiện khả năng thẩm mỹ xâm nhập toàn diện vào cả nội dung lẫn hình thức của hiện tượng miêu tả.

Quan hệ thẩm mỹ thực chất là một quan hệ giá trị. Các hoạt động thẩm mỹ luôn luôn xuất phát từ cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng của cuộc sống. Thiên nhiên trở thành đối tượng của hoạt động thẩm mỹ là bởi vì chủ thể thẩm mỹ đã tìm thấy những giá trị thẩm mỹ của tự nhiên gắn liền với thực tiễn của con người. Hôm qua các giá trị thẩm mỹ của các hiện tượng tự nhiên chưa được phát hiện; hôm nay, ngày mai giá trị thẩm mỹ của nó được bộc lộ dần dần và ngược lại, hôm qua người ta đã phát hiện được giá trị thẩm mỹ của các hiện tượng tự nhiên hay hiện tượng xã hội này, nhưng hôm nay nó không còn những giá trị thẩm mỹ ấy nữa. Một con người ngày hôm qua chưa là anh hùng, ngày hôm nay là anh hùng. Ngược lại, người ấy hôm nay là anh hùng, ngày mai không phải là anh hùng. Các hiện tượng thẩm mỹ thực tế không là một thực thể bất biến, mà nó

là một giá trị có sự vận động biến chúng. Vì lẽ đó mà người ta nói, quan hệ thẩm mỹ là một quan hệ giá trị.

Hoạt động thẩm mỹ cũng như các quan hệ thẩm mỹ của con người trong đời sống xã hội là một loại hoạt động tinh vi, tế nhị, nó tùy thuộc vào lĩnh vực của tình cảm, nhưng gắn liền với những năng lực cá nhân rất đa dạng. Đó là loại hoạt động vừa phổ biến vừa gắn với năng khiếu, tài năng và thiên tài. Năng lực hoạt động thẩm mỹ của con người trong xã hội là rất khác nhau. Năng khiếu và thiên tài được biểu hiện trong lĩnh vực thẩm mỹ nghệ thuật là một hoạt động thẩm mỹ rất đặc biệt. Nó góp phần rất to lớn vào thúc đẩy, phát hiện, sáng tạo sự phát triển của xã hội. Nó kêu gọi lòng nhân ái và cổ vũ chủ nghĩa nhân văn cao cả.

Quan hệ thẩm mỹ, về bản chất là những quan hệ xã hội, tuy nó gắn liền với những phút thăng hoa, những năng khiếu cá nhân, những tài năng, những thiên tài, nhưng đó là quan hệ mang tính dân tộc, tính thời đại rất sâu sắc. Thông qua các quan hệ thẩm mỹ người ta thấy những năng lực thẩm mỹ của cá nhân được đối tượng hóa, các vấn đề xấu đẹp, cao cả, bi thương và anh hùng của cuộc sống được phản ánh trong tính lịch sử cụ thể của nó. Đọc một sản phẩm thẩm mỹ nghệ thuật như “Bình Ngô đại cáo” của Nguyễn Trãi, người ta thấy năng lực sáng tạo của Nguyễn Trãi, các vấn đề xã hội to lớn của cuộc kháng chiến chống quân Minh ở thế kỷ XV ở Việt Nam được phản ánh bằng những xúc cảm thẩm mỹ thể hiện hào sảng lòng tự tôn dân tộc.

Có thể nói, về bản chất, hoạt động thẩm mỹ, quan hệ thẩm mỹ là hoạt

động giá trị mang tính cá nhân - xã hội vô cùng sâu sắc. Nó không chỉ là trí nhớ của xã hội mà còn là một động lực to lớn phát triển xã hội.

II. Sự vận động của các quan hệ thẩm mỹ trong đời sống xã hội

Các quan hệ thẩm mỹ, dù đó là cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng hay cái bi thương, cái hài hước đều là sản phẩm của những hoạt động phong phú của xã hội. Nó biểu trưng cho những thời kỳ, những sức sống, những xung động, xung đột, những bế tắc của các quá trình vận động xã hội. Người ta thường nói rằng, một xã hội tôn vinh nhiều anh hùng là xã hội ấy phải giải quyết rất nhiều những khó khăn to lớn. Một xã hội xuất hiện nhiều bi thương thì xã hội ấy phải giải quyết những xung đột gay gắt. Những hiện tượng thẩm mỹ hài hước thường xuất hiện ở cuối của những sự chuyển biến đầy lố lằng của xã hội mà K. Marx gọi là những tiếng cười để nhân loại già từ quá khứ một cách vui vẻ. Có thể nói rằng, mọi quan hệ thẩm mỹ đều gắn liền với sự vận động của mỗi xã hội, trong chúng đều mang ý nghĩa của những vấn đề xã hội.

Trong tiến trình lịch sử vận động của mọi xã hội, về phương diện thẩm mỹ mà nói, cái đẹp luôn là động lực chủ đạo phát triển xã hội. Bởi, như chúng ta biết, nguồn gốc cơ bản của các quan hệ thẩm mỹ đều do lao động và sáng tạo, chiến đấu và cải tạo của xã hội tạo nên. Không có lao động, không có chiến đấu, không có sáng tạo không thể có sự vận động của xã hội theo cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng. Sự tồn tại, sự vận động, sự phát triển của mọi xã hội đều gắn với nguồn lực lao động và chiến đấu của xã hội. Cho dù xã hội có sự tha hóa, thất

bại tạm thời hay bị cái xấu lấn át, thì sự vận động chủ yếu của nó vẫn là cái đẹp. Người ta nói cái đẹp giữ vị trí trung tâm trong quan hệ thẩm mỹ, trong sự vận động của xã hội là vì thế.

Quan hệ thẩm mỹ là một nguồn năng lượng to lớn thúc đẩy mọi sự vận động xã hội từ trong chiều sâu của nó. Nó có khả năng di dưỡng tinh thần, tình cảm, năng lực của con người, giúp con người vượt qua những bế tắc bên trong hay tập hợp con người lại nhằm kích lệ mọi năng lực sáng tạo tiềm tàng của con người trên mọi lĩnh vực của cuộc sống. Hoạt động thẩm mỹ, đặc biệt là hoạt động sáng tạo nghệ thuật có tác động trực tiếp và mạnh mẽ đến hệ ý thức xã hội, tạo nên sự cổ vũ, lòng say mê, những rung cảm tột cùng của ý thức xã hội. Quan hệ thẩm mỹ mang trong nó một khả năng đặc biệt, tạo nên sự kích thích tương đồng, là động lực dây chuyền đánh thức tất cả các nơi sâu thẳm của tâm hồn con người, các thế hệ người, các tầng lớp xã hội yêu quý cái đẹp chống lại cái xấu, vươn tới cái cao cả, chống lại cái thấp hèn.

Trong đời sống xã hội, nếu các quan hệ pháp luật có một vai trò to lớn trong việc định hướng, kiểm soát cái đúng, cái sai của xã hội; quan hệ đạo đức định hướng, kiểm soát cái thiện, cái ác của xã hội, thì quan hệ thẩm mỹ định hướng và kiểm soát cái đẹp và cái xấu của xã hội. Trong mỗi xã hội phát triển bình thường thì cả ba quan hệ này đều phát triển tương tác. Sự vận động của các quan hệ luật pháp, các quan hệ đạo đức là cơ sở để phát triển cái đúng, kiểm soát cái sai, phát triển cái thiện, kiểm soát cái ác khi các quan hệ thẩm mỹ vận động. Tuy nhiên, các quan hệ thẩm mỹ khi vận động có ảnh hưởng rất to lớn đến

các quan hệ pháp luật và các quan hệ đạo đức của xã hội. Quan hệ luật pháp chủ yếu là quan hệ lý trí nhà nước, quan hệ đạo đức chủ yếu là quan hệ ý chí xã hội, còn quan hệ thẩm mỹ là quan hệ tổng hợp, quan hệ tình cảm điều hòa không chỉ quan hệ luật pháp, quan hệ đạo đức, mà nó còn tích lũy năng lượng thúc đẩy cả chiều hướng phát triển của cả hai quan hệ ấy trong sự phát triển thống nhất giữa năng lực của cá nhân với yêu cầu của xã hội.

Trong sự phát triển của xã hội, cái đúng tuy phát triển ý chí công dân của con người, nhưng quan hệ pháp luật là quan hệ cưỡng bức, do đó sự phát triển nhân cách trở nên cứng nhắc. Hơn nữa, việc định hướng của quan hệ pháp luật đối với sự phát triển xã hội không chỉ định hướng về mặt lý trí, mà còn cần phải định hướng cả về mặt tình cảm nữa. Nó không chỉ quan tâm đến cái chung, mà còn phải nâng đỡ cả cái riêng. Vì lý do đó, sự tương tác thống nhất và khác biệt giữa quan hệ pháp luật và quan hệ thẩm mỹ sẽ làm cho nhân cách con người phát triển trong xã hội không chỉ một chiều.

Cũng như vậy, sự phát triển về mặt đạo đức của xã hội là sự phát triển về mặt ý chí con người. Quan hệ thẩm mỹ không chỉ tác động lên mặt lý trí, mà còn phát huy chức năng của ý chí hoàn thiện các quan hệ đạo đức của xã hội. Ý chí và tình cảm đạo đức sẽ hòa quyện thành sự thống nhất của cái thiện và cái mỹ trong đời sống xã hội.

Do tính đặc thù miêu tả của quan hệ thẩm mỹ, mà nó trở thành phương thức phát triển xã hội hài hòa và con người phát triển mọi mặt trí, đức, thể, mỹ trong xã hội. Cái đẹp, cái cao cả, cái

bi, cái hài làm cho mỗi nhân cách trong sự phát triển xã hội phong phú, cao thượng. Hoạt động thẩm mỹ giúp con người vượt lên trên những nhu cầu vật chất tầm thường, những ham mê chật hẹp, khơi dậy những hoài bão lớn lao đạt tới khát vọng lý tưởng. Hoạt động thẩm mỹ luôn có khát vọng vươn tới cái đẹp, cái hài hòa, cái hoàn thiện.

Tuy nhiên, cũng cần phải thấy rằng, trong đời sống xã hội, có những quan hệ thẩm mỹ gắn bó chặt chẽ với quan hệ nhận thức, quan hệ luật pháp, quan hệ đạo đức làm cho cái đúng, cái tốt của đời sống xâm nhập sâu và hòa quyện biện chứng với cái đẹp, cái cao cả, thúc đẩy sự phát triển xã hội tiến lên. Ngược lại, có những quan hệ thẩm mỹ không gắn bó với cái đúng, cái tốt, nó phát triển bên ngoài cái đúng và cái tốt, có khi nó lại chống lại cái đúng và cái tốt của xã hội. Tình hình đó làm cho nhiều khuynh hướng phát triển của xã hội trở nên rỗng về nội dung, khuếch trương về hình thức. Điều này đã từng xảy ra với chủ nghĩa duy mỹ, chủ nghĩa hình thức, và nhiều chủ nghĩa khác trong sự phát triển xã hội.

Ở những bước ngoặt lớn lao của xã hội, cái đúng, cái tốt biến thành cái sai, cái lạc hậu, cái ác; chúng không thể là nền tảng của những quan hệ thẩm mỹ tốt đẹp, vì thế các quan hệ thẩm mỹ bị phát triển rối loạn, chúng không phản ánh những chiều hướng phát triển tốt đẹp của xã hội. Khi những quan hệ thẩm mỹ chống lại cái đúng, cái tốt, xã hội sẽ vận động theo chiều hướng phản lại tiến bộ. Trong lịch sử phát triển của xã hội loài người, có những thời kỳ các quan hệ thẩm mỹ khuếch trương về hình thức và trống rỗng về nội dung. Đó

là thời kỳ xã hội suy tàn. Nó đặt ra vấn đề cần thiết phải thiết lập quan hệ mới giữa cái đúng, cái tốt, cái đẹp phát triển thống nhất và tương tác hợp lý, đó là biểu hiện của sự phát triển xã hội tiến bộ và ổn định.

Trong mỗi quan hệ giữa cái đúng, cái tốt và cái đẹp vận động trong đời sống xã hội, quan hệ thẩm mỹ luôn luôn là quan hệ năng động, quan hệ mở đường để phát triển cái đúng tới hoàn thiện và cái tốt cũng đạt tới lý tưởng đạo đức, bởi vì quan hệ thẩm mỹ luôn luôn gắn liền với ước mơ và hoài bão. Nó làm cho cái đã đúng ở trong xã hội ngày càng đúng hơn, cái tốt ở trong xã hội ngày càng tốt hơn. Quan hệ thẩm mỹ làm cho quan hệ luật pháp, quan hệ đạo đức trở nên sống động, giàu sức mạnh.

Quan hệ thẩm mỹ vận động trong đời sống xã hội không giống với các quan hệ luật pháp và quan hệ đạo đức, quan hệ kinh tế và quan hệ chính trị. Nó vận động theo phương thức chinh phục và cổ vũ làm cho nhân cách đậm mê và biến đổi lớn lao. Nó kích thích tính tích cực của xã hội. Nó làm cho các quan hệ kinh tế vận động theo cái đẹp, đưa cái đẹp vào trong các hoạt động kinh tế, làm cho các sản phẩm của kinh tế đẹp hơn lên.

Trong quá trình vận động của mình, các quan hệ thẩm mỹ dù thiên về thưởng ngoạn tự do, nhưng nó không bao giờ tách khỏi các mối quan hệ cơ bản với dân tộc, với giai cấp, với thời đại đã sản sinh ra nó. Quan hệ thẩm mỹ dù có mối liên hệ quốc tế phổ biến, nhưng nó luôn luôn phản ánh các đặc điểm, đặc trưng, phẩm giá và tâm hồn của dân tộc. Cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng mang những giá trị nhân loại phổ

biến, nhưng nó luôn vận động và tồn tại mang bản sắc dân tộc của một nền văn hóa. Tính giai cấp và tính thời đại làm cho các quan hệ thẩm mỹ luôn luôn hòa quyện trong nó rất nhiều chuẩn mực và giá trị khác nhau.

Trong xã hội có giai cấp đối kháng, thậm chí không đối kháng mà bao gồm rất nhiều tầng lớp xã hội khác nhau, các quan hệ thẩm mỹ cũng rất khác nhau. Các thị hiếu thẩm mỹ khác nhau biểu hiện trong các quan hệ thẩm mỹ nhiều hình, nhiều vẻ, mà vẻ đặc trưng chủ yếu nhất của nó là mode (cách thức). Do sự biểu hiện của các thị hiếu khác nhau mà trong đời sống xã hội có những mode ăn, mode ở, mode mặc, mode sinh hoạt, mode trang trí nội thất, thậm chí cả mode sống khác nhau. Sự khác nhau này khi thành vấn đề xã hội nổi trội, người ta gọi là vấn đề thời thượng. Sự vận động của các quan hệ thẩm mỹ đã trở thành mode, tuy nó chỉ là mang tính thời sự chứ không mang tính lâu dài, nhưng nó đặt ra rất nhiều vấn đề xã hội, có lúc trở thành những vấn đề xã hội cấp bách cần phải giải quyết.

Có thể nói, sự vận động của các quan hệ thẩm mỹ trong môi trường tự nhiên cũng ảnh hưởng to lớn đến các quá trình xã hội. Sự hình thành những quan hệ thẩm mỹ của nhân loại đối với môi trường tự nhiên gắn liền với việc khám phá các quy luật hoàn thiện và tình cảm vô tư của con người cũng như đối với những giá trị đạo đức mà con người bảo vệ môi trường sống của mình.

Sự phát triển của công nghiệp, của các quá trình đô thị hóa từ nền văn minh nông nghiệp chuyển sang nền văn minh công nghiệp tư bản chủ nghĩa đã phá vỡ rất nhiều cảnh đẹp của tự nhiên.

Nhiều quan hệ thẩm mỹ của con người và tự nhiên bị xâm hại, rừng bị phá, sinh vật bị tiêu diệt, bụi khói và hóa chất giải đầy mặt đất, bầu trời, ngấm xuống các nguồn nước ngầm, tác động mạnh mẽ vào cuộc sống con người. Giai đoạn tích lũy tư bản chủ nghĩa ban đầu đã phá hủy rất nhiều các quan hệ thẩm mỹ của con người với tự nhiên. Nhiều cảnh đẹp của tự nhiên đã bị tàn phá tan hoang. Nhân loại đã cảnh tỉnh những hiện tượng này và đề xuất việc con người hãy quay trở về với tự nhiên, giữ lấy cảnh đẹp của tự nhiên, song hành với việc xây dựng nền văn minh mới.

III. Văn hóa thẩm mỹ - một nguồn lực quan trọng trong sự phát triển xã hội

Văn hóa, về bản chất, là trình độ phát triển của con người trong hoạt động cải tạo tự nhiên, xây dựng xã hội và tự phát triển của bản thân con người, thì văn hóa thẩm mỹ thể hiện trình độ thẩm mỹ của bản thân con người trong hoạt động cải tạo tự nhiên, xây dựng xã hội và phát triển những năng lực thẩm mỹ của bản thân con người.

Cũng như văn hóa, văn hóa thẩm mỹ có hai tư cách. *Thứ nhất, nó lan tỏa vào mọi quan hệ văn hóa tạo nên sức sống, cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng, những giá trị thẩm mỹ cơ bản cho các quan hệ ấy.* Văn hóa thẩm mỹ góp phần hoàn thiện các quan hệ văn hóa khác. Các quan hệ thẩm mỹ tạo ra một văn hóa thẩm mỹ mà nhờ nó cả quan hệ pháp luật và quan hệ đạo đức được hoàn thiện hơn từ lời ăn, tiếng nói, phong tục, tập quán đến lối sống.

Trên phương diện lao động, với quy luật của cái đẹp, văn hóa thẩm mỹ điều chỉnh sự tha hóa, trong lao động, chống sự lười nhác trong lao động, cổ vũ tinh

thần sáng tạo trong lao động, tôn vinh những hoạt động lao động hứng thú. Trên phương diện sinh hoạt, văn hóa thẩm mỹ cổ vũ các lối sống, phong tục, tập quán, lời ăn, tiếng nói giao tiếp có thẩm mỹ. Trên phương diện hoạt động khoa học, văn hóa thẩm mỹ cổ vũ những sáng kiến, những phát minh và cung cấp cho khoa học những gợi mở của những sáng tạo thẩm mỹ. Trên phương diện sư phạm, lĩnh vực thể dục, thể thao, văn hóa thẩm mỹ luôn hướng tới những quan hệ giữa người đi dạy và người đi học thật sự tốt đẹp, những trò chơi thể dục, thể thao mang đầy giá trị thẩm mỹ,...

Có thể nói, với tư cách lan tỏa, văn hóa thẩm mỹ vừa liên kết cái đúng, cái tốt với cái đẹp trong cuộc sống, vừa khắc phục cái sai, cái xấu, cái ác, định hướng cái đẹp cho xã hội, cung cấp cho xã hội một năng lượng tuyệt vời nhất để nó phát triển.

Thứ hai là tư cách thực thể, đó là sản phẩm nghệ thuật mà văn hóa thẩm mỹ tạo ra, phân phối, tiêu dùng cho xã hội. Văn hóa thẩm mỹ tồn tại dưới dạng một tác phẩm nghệ thuật, một hình tượng nghệ thuật. Đó là cuốn tiểu thuyết hay bài thơ, vở kịch, cuốn phim, bức tranh hay bức ảnh chụp... Thực thể nghệ thuật này là sản phẩm của một hoạt động sáng tạo của tập thể hay cá nhân. Đó là những sản phẩm văn hóa chứa đựng những hình tượng thẩm mỹ được tổ chức chỉnh tề theo mục đích nhất định. Những sản phẩm văn hóa này có thể có tác dụng tích cực, thôi thúc, cổ vũ, định hướng cho những cái đúng, cái tốt của mọi quan hệ xã hội. Những sản phẩm văn hóa này cũng có thể phá hoại rất ghê gớm những giá trị của xã hội, nếu nó có phản tác dụng,... Bằng quy luật của tình cảm, những sản

phẩm văn hóa nghệ thuật như những đạo quân hùng mạnh có thể chọc thủng những hàng rào, những lô cốt dây xi măng, sắt, thép. Nó cũng có thể thủ thủ kêu gọi, thuyết phục những con người đang do dự trước cái đẹp và cái xấu.

Bên cạnh đó, tư cách thực thể nghệ thuật của văn hóa thẩm mỹ còn có thể cung cấp cho xã hội những mô hình, những phương thức, những lý tưởng sống tốt đẹp. Người ta nói chúng như những tảng băng lạng lẽ trôi, phần nổi là rất ít, còn phần chìm có thể có sức lan tỏa sâu và lâu. Nó truyền vào đời sống xã hội muôn vàn hình thức sống và kêu gọi mỗi người hãy nhân rộng ra và tiếp tục thực hiện theo cách của mình những đề xuất của nó.

Ngoài ra, nguồn lực quan trọng và dồi dào của văn hóa thẩm mỹ trong đời sống xã hội cũng được thể hiện ở hai tư cách khác. Đó là tư cách xã hội và tư cách cá nhân.

Trước hết *văn hóa thẩm mỹ xã hội* được cấu thành từ các thành tựu đối tượng hóa những năng lực bản chất thẩm mỹ của cá nhân, nhưng văn hóa thẩm mỹ của xã hội không phải là tổng số đơn giản tập hợp về mặt lượng của văn hóa cá nhân. Văn hóa thẩm mỹ của xã hội có cội nguồn từ những hoạt động lao động của toàn xã hội. Nó là những thành tựu sinh sôi, nảy nở của muôn vàn các quan hệ của cá nhân tương tác với nhau, chứ không chỉ đơn giản là số cộng của những cá nhân riêng lẻ. Nó có cấu trúc chỉnh thể mang dáng dấp của cả dân tộc, cả thời đại, cả giai cấp. Một chủ nghĩa anh hùng, một cái đẹp, cái cao cả của thời đại biểu hiện phẩm giá của thời đại sinh ra nó. Và đến lượt mình, nó tác động lại các quan hệ xã hội, các thời đại

và các cá nhân tạo nên sự rung chuyển to lớn, dây chuyền của cả một cơ thể xã hội. Tính chất xã hội của những hoạt động văn hóa thẩm mỹ ấy truyền đi khắp nơi trên đất nước. Nó vận động đến đâu thì những cái tốt, cái đẹp được đánh thức và chuyển động theo gương.

Với tư cách cá nhân, *văn hóa thẩm mỹ cá nhân* không chỉ làm phong phú văn hóa thẩm mỹ xã hội, mà còn là một nguồn lực đặc biệt phát triển xã hội. Những năng khiếu, những thị hiếu, những tài năng, những thiên tài trong lĩnh vực thẩm mỹ có ý nghĩa rất quan trọng trong sự phát triển những giá trị thẩm mỹ đỉnh cao của xã hội.

Hoạt động của văn hóa thẩm mỹ cá nhân biểu hiện trước hết là ở quá trình tự phát triển về mặt thẩm mỹ của cá nhân đó với những nhu cầu thẩm mỹ. Thế giới của nhu cầu thẩm mỹ là một ma trận thẩm mỹ. Có nhu cầu thấp và nhu cầu cao, có nhu cầu thật và nhu cầu giả, có nhu cầu sinh học và nhu cầu xã hội, có nhu cầu xa xỉ và nhu cầu thực tế. Sự tự phát triển các nhu cầu thẩm mỹ theo cái đúng, cái tốt sẽ giúp những cá nhân đó phát triển tốt đẹp về mặt thẩm mỹ và văn hóa thẩm mỹ của cá nhân đó sẽ vận động cùng chiều với văn hóa thẩm mỹ của xã hội.

Cùng với sự tự phát triển về nhu cầu thẩm mỹ, văn hóa thẩm mỹ cá nhân được thể hiện rõ trong thị hiếu thẩm mỹ của hoạt động thụ cảm, đánh giá và sáng tạo của cá nhân. Là biểu hiện năng lực lựa chọn, là biểu hiện chất lượng của những sở thích trong hoạt động thẩm mỹ của cá nhân, thị hiếu thẩm mỹ giúp cá nhân đó tiến sâu hơn vào thế giới thẩm mỹ bằng những năng lực đặc biệt của mình, kể cả những năng lực bẩm

sinh. Sự phát triển của văn hóa thẩm mỹ cá nhân có liên quan đến sự lựa chọn lý tưởng thẩm mỹ mà người đó hướng tới. Lý tưởng thẩm mỹ là những định hướng, những khát vọng, những hoài bão về cái đẹp, cái cao cả, cái anh hùng mà cá nhân cần hướng tới. Lựa chọn lý tưởng thẩm mỹ nào là biểu hiện khát vọng thẩm mỹ của cá nhân ấy, nó giúp cá nhân tăng thêm nghị lực trong quá trình hoạt động thẩm mỹ của mình.

Văn hóa thẩm mỹ đỉnh cao là văn hóa thẩm mỹ gắn với nền nghệ thuật đỉnh cao, ở đó tích hợp các năng lực thẩm mỹ của những tài năng và thiên tài. Vì thế phát triển văn hóa thẩm mỹ của cá nhân, cổ vũ những tài năng cá nhân, trân trọng những thiên tài trong hoạt động thẩm mỹ sẽ ảnh hưởng to lớn và sâu sắc đến sự phát triển những giá trị cao quý của xã hội. Văn hóa thẩm mỹ có một sức mạnh nội sinh vô cùng to lớn. Tính chất hình tượng, tính chất tình cảm, tính chất cổ vũ, tính chất miêu tả của nó có tính gây mê và lan truyền thôi thúc và kêu gọi làm cho các quan hệ xã hội được thức tỉnh, được vận động từ trong lòng sâu, từ tiềm thức đến mọi hoạt động thực tiễn.

Đất nước ta đang phát triển theo cơ chế thị trường định hướng XHCN, văn hóa thẩm mỹ là sản phẩm của cả một thể chế xã hội này, nó chịu sự tác động nhiều mặt của cơ chế thị trường, đồng thời nó cũng phải tự định hướng XHCN để tạo ra những động lực, tiên phong phát triển đất nước. Văn hóa thẩm mỹ tuy là một bộ phận hợp thành của nền văn hóa chung và tư cách xã hội hay tư cách thực thể của nó cũng không phải là những thành tố đơn nhất bất biến tập hợp lại. Sự tồn tại của nó về cả mặt nội dung cũng như hình thức đều gắn liền

với sự hình thành lịch sử và có logic nội tại của nó. Xã hội có sự vận động từ chiều sâu của mình theo định hướng XHCN thì văn hóa thẩm mỹ cũng gắn với bản chất ấy của xã hội. Sự phát triển của văn hóa thẩm mỹ theo định hướng XHCN là tạo tiền đề cơ bản cốt yếu giải phóng lao động khỏi sự tha hóa theo quy luật của cái đẹp. Cái đẹp theo định hướng XHCN bắt nguồn sâu sắc từ lao động tự do theo cái đúng và cái tốt để mỗi người đều phát triển tự do của mình mà không xâm phạm và làm tổn hại tự do của người khác, giúp đỡ mọi người trong xã hội thực hiện lý tưởng phát triển toàn diện.

Để cho văn hóa thẩm mỹ trong xã hội ta có một nguồn năng lượng to lớn thúc đẩy xã hội theo định hướng XHCN, văn hóa thẩm mỹ phải gắn liền với sự nghiệp đổi mới đất nước vì những giá trị dân chủ, công bằng, văn minh. Nội lực của văn hóa thẩm mỹ của chúng ta gắn liền với sự nghiệp đổi mới của đất nước. Văn hóa thẩm mỹ cũng tạo nên một nguồn lực vô cùng quan trọng để thúc đẩy sự nghiệp đổi mới này.

Lịch sử phát triển của xã hội loài người cũng như của dân tộc ta đều gắn liền cái đúng, cái tốt với cái đẹp. Văn hóa thẩm mỹ được nuôi dưỡng trong nó, được hòa quyện trong nó cả cái đúng, cái tốt và cái đẹp. Hướng phát triển của xã hội văn minh, xã hội tự do là lấy văn hóa thẩm mỹ làm trung tâm. Văn hóa thẩm mỹ là biểu hiện của văn hóa tin học, văn hóa tri thức, là biểu hiện của nền văn minh. Mục tiêu phát triển của xã hội ta là dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Văn hóa thẩm mỹ chính là sự hội tụ mục tiêu này của xã hội.